

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

ГРЕЦЬКИЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За загальною редакцією
Юлії Лабецької**

**Маріуполь
МДУ
2021**

6.8 ТЕРМІНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ СТИЛЕУТВОРЮЮЧИЙ ЕЛЕМЕНТ ТВОРІВ ДЕНА БРАУНА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОМУ АСПЕКТІ (НА МАТЕРІАЛІ НОВОГРЕЦЬКОЇ, АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

У епоху модернізації та безперервної еволюції світової літератури широкого використання серед авторів набула тенденція до загадковості, таємничості та містифікації. У боротьбі за увагу та визнання літературній індустрії доводиться залучати досі невичерпані інформаційні ресурси. Один з них – досягнення наукової думки, соціально-політичні, теологічні, філософські та інші теорії, інтерес до яких раніше не виходив за межі обмеженого кола дослідників-ентузіастів.

У романах Дена Брауна простежується цілісна система мовностилістичних засобів, характерних для творчої манери мовної особистості письменника. Аспекти авторського стилю розглядаються у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-лінгвістів. Так, В. Волошук займалася проблемою понятійного визначення індивідуального стилю автора, О. Мусієнко вивчала ідіостиль крізь призму прийомів перекладу, свій внесок у дослідження авторського стилю зробили Ю. Караулов, В. Кухаренко, В. Григор'єв, В. Леденьова, Д. Ліхачов, О. Северська, Ю. Лотман, В. Виноградов, Р. Якобсон, Ю. Тинянов, М. Бахтін, В. Жирмунський.

Відтворення індивідуального стилю Дена Брауна є однією з ключових проблем перекладу художніх творів і сучасного перекладознавства. Для вірного сприйняття і створення позитивного естетичного впливу на читача художнього твору важливо адекватно інтерпретувати елементи авторського стилю. Отож, дослідимо мовні особливості творів Д. Брауна “The Lost Symbol” (2009) та “The Da Vinci Code” (2004) та способи їх відтворення у перекладах новогрецькою та українською мовами, виконаним Христосом Капсалісом та Анжелою Кам'янець відповідно. Нам слід визначити основні лексичні, синтаксичні та стилістичні особливості твору Д. Брауна як елементи індивідуального стилю автора, а також виявити та дослідити закономірності і способи їх перекладу.

Стильова диференціація мови і мовлення та пов'язана з нею можливість вибору різних мовних засобів і мовних прийомів найяскравіше ілюстрована у текстах художньої літератури. Художня література наочно підтверджує, що поняття точності, образності, експресивності, як і інші стилістичні категорії, не механічно переходять з одного мовного стилю в інший, а в системі кожного стилю набувають глибокої своєрідності [9]. Вищезазначене стосується і термінів, які у різних стилях мовлення можуть проявляти національно-культурний та конотативний компоненти свого значення.

Використання термінів у досліджуваних романах підпорядковується їх основній особливості – поєднанню різних стилів мови. Відбір, комбінація і організація мовних засобів, закріплених за різними функціональними стилями або мовними жанрами, у романах Дена Брауна залежать від їх двох основних тем: таємниця (mystery) і пригода (adventure).

Ден Браун будує сюжет обох романів навколо проблем, які цікавлять суспільство: в основі «Втраченого символу» – загадка існування таємничого Масонського ордену, в основі «Коду да Вінчі» – божественне походження Ісуса Христа і продовження його роду. Відповідно, терміни, які автор включає в тексти двох романів, стосуються названих проблем. Таким чином, за допомогою термінів Ден Браун надає фактам характеру науковості, підсилює атмосферу таємничості, створює ілюзію історичної автентичності написаного.

В ході аналізу текстів романів «Втрачений символ» і «Код да Вінчі», було встановлено, що терміни, головним чином, зосереджені в тих главах романів, в яких герої безпосередньо стикаються з миром науки чи мистецтва («Втрачений символ» - глави 1, 4, 11, 15, 21; «Код да Вінчі» - глави 4, 26, 47), і від загального числа слів в романах терміни становлять близько 3,5%.

У романах «Втрачений символ» та «Код да Вінчі» використано біблійні терміни (behemoth), історичні та релігійні терміни (stylus, pagan, conclave, Holy Grail, crux gemmata, crucifix, chalice та інші), терміни з математики (Fibonacci sequence, Divine Proportion, quotient), архітектури (dome). Ден Браун вводить у тканину романів лінгвістичні терміни (lingua pura, metaphor, anagram), терміни, які мають відношення до шифрів та шифрування (cryptographer, cypher) і терміни магії (pentacle).

Перекладачі Христос Капсаліс та Анжела Кам'янець зіткнулися з серйозною проблемою при перекладі цих романів. Незважаючи на те, що терміни, уживані в англomовному тексті, часто мають точну відповідність у новогрецькій та українській мовах, переклад повинен бути однорідним за своїм змістом, стилістично точним і водночас зрозумілим читачеві.

На прикладі роману «Код да Вінчі» можна спостерігати бажання автора допомогти аудиторії у глибинному та повному розумінні задуму автора. Значення деяких складних для розуміння термінів Ден Браун розкриває безпосередньо у тексті твору. Він вкладає загальнозживані англійські слова у мовлення героїв, які вживають їх паралельно з термінологічними синонімами, таким чином пояснюючи їх значення:

1) The cryptex. A portable container that could safeguard letters, maps, diagrams, anything at all. Once information was sealed inside the cryptex, only the individual with the proper password could access it.

Криптекс. Це портативний сейф, у якому можна було сховати листи, карти, схеми — все, що завгодно. Інформацію, замкнену всередині криптекса, міг дістати лише той, хто знав відповідний пароль.

Ο όρος «κρυπτόλεξο», ένα ταιριαστό όνομα για αυτή τη συσκευή που χρησιμοποιούσε την επιστήμη της κρυπτολογίας προκειμένου να προστατεύει τις πληροφορίες που βρίσκονταν γραμμένες στο ειλητάριο ή στον κώδικα που περιείχε στο εσωτερικό της.

2) Holy Grail is the literal meaning of Sangreal. The phrase derives from the French sangraal, which evolved to sangreal, and was eventually split into two words, San Greal.

Святий Грааль — це те, що буквально означає Сангріл. Це словосполучення походить від французького Sangraal, яке з часом перетворилось на Sangreal, а потім розщепилось на два слова — San Greal.

"Άγιο Δισκολότηρο" είναι το κυριολεκτικό νόημα της λέξης Sangreal. Η ρίζα του πρέπει να αναζητηθεί στη γαλλική λέξη Sangraal, η οποία εξελίχτηκε σε Sangreal, που με τη σειρά του χωρίστηκε σε δύο λέξεις, San Greal.

Вищенаведені приклади свідчать про те, що часто інформація про той чи інший термін, інтегрована у текст як коментар автора або за допомогою мовлення героїв, допомагає читачам зрозуміти сенс написаного та звільняє перекладача від необхідності надання додаткових пояснень у зносках.

Зауважимо, що у випадку відсутності пояснення терміну, який не можна вважати загальноуживаним, перекладач ХристосКапсалис супроводжує текст зноскою-поясненням, коментуючи складний, на його думку, термін або явище:

Langdon's students were always amused to learn that Da Vinci eventually mollified the confraternity by painting them a second, "watered-down" version of Madonna of the Rocks in which everyone was arranged in a more orthodox manner.

Οι φοιτητές του Λάνγκντον έβρισκαν ιδιαίτερα διασκεδαστική μία ακόμα λεπτομέρεια: Ο Ντα Βίντσι, προκειμένου να εξευμενίσει την αδελφότητα, ζωγράφισε μια δεύτερη, «λογοκριμένη» εκδοχή της Μαντόνας των Βράχων, όπου όλες οι μορφές είχαν πιο ορθόδοξες στάσεις. *

* Σύμφωνα με ορισμένους ιστορικούς της τέχνης, το δεύτερο αυτό έργο έγινε σε συνεργασία με τους αδελφούς Ντε Πρέντις, Μιλανέζους ζωγράφους. (Σ.τ.Μ.)

Зауважимо, що дане перекладацьке рішення сприяє відтворенню первинного інтелектуального навантаження твору та допомагає справити правильне враження на читача тексту перекладу.

Перекладач Анжела Кам'янець в україномовному перекладі романів «Втрачений символ» та «Код да Вінчі» не надає жодних роз'яснень до специфічної термінології. Коментуючи текст перекладу, вона розшифровує іншомовні вкраплення та підпорядковує одиниці виміру маси, відстані, площі звичній для реципієнта системі:

A half-million square feet of space for exhibits, restaurants, and meeting halls.

Величезний зал площею півмільйона квадратних футів* для виставок, ресторанів та конференц-холів.

У романі «Код да Вінчі» автор неодноразово дає використовуваному терміну розлогі лінгвістичні пояснення словотвірного і етимологічного характеру. В окремих випадках, у подібного роду пояснення включені латинські слова, і тоді перекладач змушений зберігати латинське слово, щоб не порушити семантику усього фрагмента.

Якщо графічна форма відповідного слова-терміна в англійській мові співвідноситься з різними частинами мови в результаті конверсії, перекладач звертається до двох слів, які належать до різних частин мови, і зберігає одне з них як іншомовне вкраплення:

Nowadays the term pagan had become almost synonymous with devil worship – a gross misconception. The word's roots actually reached back to the Latin paganus, meaning country-dwellers. ... In fact, so strong was the Church's fear of those who lived

in the rural villes that the once innocuous word for 'villager' — villain — came to mean a wicked soul.

Сьогодні слово «поганець» стало майже синонімом поклоніння дияволу, а це зовсім неправильно. Насправді це слово походить від латинського *paganus*, що означає «мешканці сільської місцевості»... Християнська Церква так сильно боялася цих багатобожників, що колись безневинне слово «селянин» — французькою *villain* — набуло значення «негідник».

Στη σύγχρονη εποχή ο όρος «παγανισμός» είχε καταστεί συνώνυμος με τη λατρεία του Διαβόλου, μια τεράστια παρερμηνεία. Οι ρίζες της λέξης στην πραγματικότητα έπρεπε να αναζητηθούν στο λατινικό όρο *paganus*, που σήμαινε τον κάτοικο της εξοχής. Οι «παγανιστές» ήταν στην κυριολεξία άνθρωποι που ζούσαν στην επαρχία... Μάλιστα, ο φόβος της εκκλησίας απέναντι σε εκείνους που ζούσαν στα αγροτικά χωριά ήταν τόσο μεγάλος, ώστε στην αγγλική, που είναι μια λατινογενής γλώσσα, η λέξη *villain*, που κάποτε είχε την εντελώς αθώα σημασία του «χωρικού», να καταλήξει να σημαίνει το διεφθαρμένο άνθρωπο ή και τον κακοποιοό.

У окремих випадках пояснення терміну будується на історичних відомостях, які Ден Браун представляє від імені автора оповідання, як, наприклад, в поясненні значення слова *anagram*, що зустрічається у романі «Код да Вінчі». Автор використовує посилання на Каббалу, французьких королів, епоху Відродження і римлян, які вивчення анаграм назвали *ars magna*, тобто «велике мистецтво».. Як у грекомовній, так і в україномовній інтерпретації перекладачі чітко дотримуються прийому автора, зберігаючи кожне написане слово, оскільки очевидно, що історико-культурні пояснення захоплюють увагу читача, а мовні засоби, що їх виражають, не створюють труднощів при перекладі.

Велика кількість термінів у тексті художнього твору можуть ускладнити завдання перекладача з пошуку терміна-еквівалента у мові перекладу. Причиною виникнення подібних проблем є полісемія термінів. Англійське слово, крім термінологічного, може володіти і нетермінологічним значенням. В цьому випадку перекладач Анжела Кам'янець використовує той еквівалент у мові перекладу, який, на її погляд, є найбільш відповідним. Наприклад:

As the claustrophobic panic closed in, Langdon was overcome by images of the sarcophagus shrinking around him. Squeezed by delirium, he fought the illusion with every logical shred of intellect he had.

По мірі того, як посилювався напад клаустрофобії, Ленгдону починало здаватися, що стіни кам'яної гробниці звужуються. Щоб остаточно не піддатися паніці, він спробував прогнати це відчуття, пустивши у хід останні залишки розуму.

Медичний термін *delirium* (марення, розлад свідомості, що супроводжується галюцинаціями) має також нетермінологічне значення (несамовитість, крайнє збудження), яке і використав перекладач, підбираючи україномовний еквівалент.

Таким чином, коректне відтворення термінів як ключових елементів ідіостилю Дена Брауна є першочерговим завданням для перекладача. Наведені приклади дозволяють простежити певні закономірності та основні способи перекладу термінів, а саме еквівалентний переклад загальновідомої термінології,

пояснення рідковживаної лексики у перекладацькому коментарі, пошук альтернативного, нетермінологічного значення терміну для збереження авторської стилістики твору. Перспективою даного дослідження є добіг результатів щодо подальшої розробки питань теорії перекладознавства та поширення інтерпретації термінів як ключового стилеутворюючого елементу.